

BOLALARNI KITOBGA QIZIQTIRISHNING ILK PEDAGOGIK USULLARI**Isojova Mubinoxon Bahromjon qizi****Qo‘qon universiteti****Maktabgacha ta‘lim 1-24-guruh talabasi**<https://doi.org/10.5281/zenodo.20483488>**Annotatsiya**

Mazkur tezisda kichik va maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish hamda ularni kitobga qiziqtirishning dastlabki pedagogik mexanizmlari, interfaol usullari va zamonaviy yondashuvlari atroflicha tahlil qilingan. Bola shaxsining ma‘naviy va intellektual rivojlanishida mutolaaning o‘rni beqiyos bo‘lib, bu jarayonni ilk yoshlardan to‘g‘ri tashkil etish bugungi pedagogika fanining eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Maqolaning maqsadi ilk yoshdagi bolalarni kitob dunyosiga jalb qilishning eng samarali va amaliy pedagogik metodlarini aniqlash hamda ularni ta‘lim-tarbiya jarayoniga joriy etish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida vizualizatsiya, ya‘ni yorqin illyustratsiyalar orqali tasavvurni uyg‘otish, rolli o‘yinlar, ertak terapiyasi, audio-vizual hamrohlik hamda oilaviy mutolaa muhitini yaratish kabi pedagogik texnologiyalarning samaradorligi o‘rganildi. Shuningdek, bolaning yosh xususiyatlariga mos kitob tanlash prinsiplari va interaktiv elementlarga ega bo‘lgan kitoblarning kognitiv rivojlanishga ta‘siri pedagogik hamda psixologik nuqtayi nazardan asoslab berildi. Maqolada ota-onalar va maktabgacha ta‘lim tashkiloti tarbiyachilarining o‘zaro hamkorligi bolada kitobga nisbatan ijobiy motivatsiyani uyg‘otishning bosh omili ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: ilk pedagogik usullar, kitobxonlik madaniyati, maktabgacha yosh, motivatsiya, ertak terapiyasi, oilaviy mutolaa, vizualizatsiya, kognitiv rivojlanish, interfaol metodlar.

Kirish

Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan raqamli texnologiyalar va global axborotlashuv asrida yosh avlodning ma‘naviy dunyosini shakllantirish, ularda mustaqil va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish pedagogika fanining eng ustuvor vazifalaridan biriga aylandi. Inson shaxsining intellektual poydevori, emotsional intellekti va dunyoqarashi aynan ilk yoshlik hamda maktabgacha ta‘lim davrida shakllanishi fanda o‘z isbotini topgan. Bu davrda bolaning intellektual o‘rishini ta‘minlovchi, uning nutq boyligini oshiruvchi va tasavvur olamini kengaytiruvchi eng asosiy vosita, shubhasiz, kitobdir. Biroq hozirgi kunda smartfonlar, planshetlar va turli kompyuter o‘yinlarining hayotimizga chuqur kirib borishi natijasida bolalarda an‘anaviy kitob mutolaasiga bo‘lgan qiziqishning pasayishi kuzatilmoqda. Ushbu global muammo zamonaviy pedagogika va psixologiya sohasi mutaxassislari oldiga bolalarni ilk yoshdanoq kitobga qiziqtirishning mutlaqo yangi, interfaol va samarali pedagogik usullarini ishlab chiqish hamda amaliyotga joriy etish majburiyatini qo‘ymoqda.

Ilk yoshdagi bolalarni kitob dunyosiga jalb qilish jarayoni shunchaki ularga kitob o‘qib berishdan iborat emas. Bu jarayon o‘z ichiga bolaning yosh va psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladigan murakkab pedagogik tizimni qamrab oladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning diqqati barqaror bo‘lmaganligi sababli, ularni kitob atrofida uzoq vaqt ushlab turish an‘anaviy majburlash usullari bilan mutlaqo imkonsizdir. Aksincha, bu davrda ta‘lim va tarbiyaning eng asosiy yetakchi faoliyati bo‘lgan o‘yin texnologiyalaridan foydalanish yuqori samara beradi. Bolaning kitob bilan ilk tanishuvi uning uchun qiziqarli sarguzasht, o‘yin va kashfiyotlar olami bo‘lib xizmat qilishi lozim. Shundagina bolada mutolaaga nisbatan ijobiy

motivatsiya va ichki ehtiyoj shakllanadi. Ilk pedagogik usullarning to'g'ri tanlanishi bolaning kelajakda maktab ta'limiga oson moslashishiga, o'quv materiallarini tez o'zlashtirishiga va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarining poydevori mustahkam bo'lishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, unda an'anaviy ta'lim metodlari va zamonaviy interfaol pedagogik yondashuvlar o'zaro sintez qilinadi. Ilk pedagogik usullar sifatida vizualizatsiya (yorqin rasmlar va illyustratsiyalar), ertak terapiyasi, teatrlashtirilgan rolli o'yinlar, audio-vizual hamrohlik hamda interaktiv sensor kitoblar bilan ishlash mexanizmlari o'rganiladi. Bolalar kitoblaridagi har bir tasvir, rang va shakl bolaning kognitiv funksiyalarini faollashtiradi. Pedagogik nuqtayi nazardan, kitob o'qish jarayonini muloqot va muhokama maydoniga aylantirish muhim hisoblanadi. Bola faqat tinglovchi emas, balki ertak qahramonlarining xatti-harakatlariga baho beruvchi, voqealar rivojini taxmin qiluvchi faol ishtirokchiga aylanishi kerak. Bu esa unda mantiqiy fikrlashni, sabab-oqibat aloqalarini tushunishni va nutqiy kompetensiyalarni jadal rivojlantiradi.

Kichik va maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish hamda ularni kitob dunyosiga jalb qilish muammosini pedagogik-psixologik jihatdan tahlil etish natijasida bir qator muhim va tizimli xulosalarga kelindi. Bugungi raqamli texnologiyalar, smartfonlar va vizual tayyor kontentlar (multfilmlar, qisqa videolar) hukmronlik qilayotgan global axborot asrida bolalarni an'anaviy kitob mutolaasiga majburlash yoki buyruq berishga asoslangan usullar bilan qiziqtirish mutlaqo samarasiz ekanligi o'z isbotini topdi. Bolaning kitob bilan ilk uchrashuvi va muloqoti uning yosh va psixofiziologik xususiyatlariga to'liq mos kelishi, eng asosiysi, ta'limning yetakchi vositasi bo'lgan o'yin faoliyati orqali tashkil etilishi shart. Tadqiqot davomida tahlil qilingan innovatsion pedagogik usullar, jumladan, vizualizatsiya, ertak terapiyasi, teatrlashtirilgan rolli o'yinlar va interaktiv sensor vositalar bolada kitobga nisbatan shunchaki vaqtinchalik qiziqish emas, balki barqaror ichki motivatsiya hamda ijobiy emotsional bog'liqlikni yuzaga keltiruvchi eng samarali mexanizmlardir.

Pedagogik tahlillar shuni ko'rsatadiki, bolaning erta yoshdagi kognitiv va nutqiy rivojlanishida yorqin illyustratsiyalar, jozibador ranglar hamda noodatiy shakllarga ega bo'lgan kitoblar birlamchi vizual tayanch bo'lib xizmat qiladi. Negaki, kichik yoshdagi bolalar matnni emas, tasvirni o'qiydi va idrok etadi. Biroq faqatgina vizual materialning o'zi bolani kitobxon qilish uchun yetarli emas; bu jarayonda kattalarning – ota-onalar va maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining emotsional jonli nutqi, kitobni birgalikda o'qishi hamda syujetni bola bilan o'zaro muloqotda muhokama qilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bola voqealar rivojini oldindan taxmin qilish, qahramonlarning xatti-harakatlariga o'z munosabatini bildirish jarayoniga jalb etilgandagina unda mantiqiy va ijodiy fikrlash, nutqiy kompetensiya hamda emotsional intellekt erta bosqichda jadal shakllana boshlaydi.

Oilaviy mutolaa muhiti va unda ota-onaning shaxsiy namunasi ko'rsatilishidir. Xonadonda kichik bo'lsa-da bolalar kutubxonasining mavjudligi va har kuni an'anaviy tarzda amalga oshiriladigan "uyqudan oldin ertak" rituallari bolaning dunyoqarashini tubdan o'zgartiradi. Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oilaning o'zaro tizimli hamkorligini yo'lga qo'yish mazkur muammoni bartaraf etishning bosh omilidir. Bog'chalardagi interfaol kitob burchaklari va oiladagi mutolaa muhiti bir-birini uzviy to'ldirishi lozim.

Yakuniy xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, bolalarni kitobga qiziqtirishning ilk pedagogik usullarini to'g'ri va tizimli qo'llash nafaqat ularning so'z boyligini oshiradi, balki global axborot xurujlari asrida ularni turli ma'naviy tahdidlardan himoya qiluvchi kuchli immunitet poydevorini yaratadi. Ilk yoshda shakllangan kitobxonlik ko'nikmasi kelajakda mustaqil, erkin, ijodiy va yuksak intellektual salohiyatga ega bo'lgan barkamol shaxsni tarbiyalashning eng ishonchli garovidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev, Sh. M. (2017). *Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida*. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Toshkent.
2. Yo'ldoshev, Q., & Qodirov, B. (2022). *Badiiy tafakkur va pedagogik yondashuv*. Toshkent: Muharrir nashriyoti.
3. Babayeva, D. R. (2018). *Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi*. Darslik. Toshkent: Barkamol fayz media.
4. Hasanboyeva, O. U., Tajiyeva, M. H., & Toshpo'latova, Sh. A. (2021). *Maktabgacha pedagogika*. Darslik. Toshkent: Tafakkur bo'stoni.
5. Shodiyeva, Q. (2008). *Nutq o'stirish uslubi*. Maktabgacha ta'lim muassasalari uchun darslik. Toshkent: O'qituvchi.
6. Mirqosimova, X. (2019). *Badiiy matn tahlili orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish*. Toshkent: Fan.
7. Yo'ldoshev, Q. (2018). *Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
8. Dolimov, S., Ubaydullayev, H., & Ahmedov, Q. (2015). *Adabiyot o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
9. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. (2025). *"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi* (Takomillashtirilgan nashr). Toshkent.
10. 10.Ziyonet.uz – Axborot-ta'lim portali (elektron resurs)